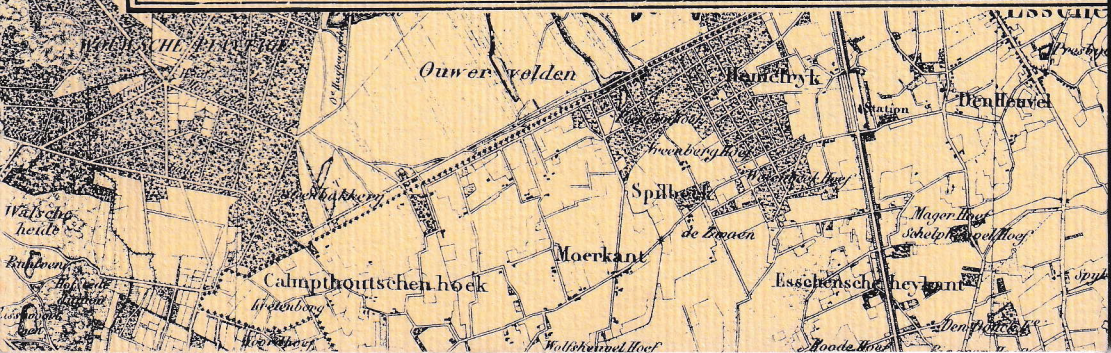

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

1 - 88

Wouw en de spoorwegen (VIII)

HET HOGER PERSONEEL.

Met de opening van het baanvak Roosendaal-Bergen op Zoom werd te Wouw een beambte aangesteld, die eigenlijk alle voorkomende werkzaamheden op een station moest verrichten. Hij werd slechts bijgestaan door een "stationsknecht". Toen eenmaal de gehele lijn Roosendaal-Vlissingen in 1872 in gebruik was genomen, werden de faciliteiten op de verschillende stations en halten onderweg uitgebreid. Tot in 1868 kwam de naam "stationschef" niet voor. Christiaan Bosch kon zich in 1868 "haltechef" noemen. Al in 1869 werd Bosch vervangen door Lambert Willem Pontur als stationschef 5e klasse. Langzamerhand gaf de afwikkeling van het treinverkeer werk aan verschillende mensen op een klein station als Wouw. Functies als stationsarbeider, arbeider-telegrafist, arbeider-rangeerder, wisselwachter of besteller kwamen in zwang. Wel werd het spoorwegpersoneel in het begin van hun loopbaan zeer frequent overgeplaatst. Lang niet altijd zat daar een bevordering in een hogere functie aan vast. In de periode 1864-1878 kwam te Wouw maar liefst zeven maal een wisseling van de wacht voor. In het kader van deze aflevering wordt de loopbaan van de verschillende stationschefs (en hun voorgangers) te Wouw onder de loep genomen. Het lager personeel komt in de volgende aflevering aan de beurt. Het merendeel van het lager personeel moest zich gedurende hun gehele leven tevreden stellen met éézelfde functie op verschillende stations of halten. Niet iedereen kon immers opklimmen tot een chefsfunctie. Tot 1878 woonden de onderstaande personen in het Wouwse stationsgebouw en zwaaiden de scepter over "het spoor".

18-01-1864 - 12-10-1866 Maas Lambertus Winand, beambte, geboren 09-12-1812 te Maastricht, voordien ? te Breda, nadien ? te Bergen op Zoom.

[bijschrift foto blz. 60]

De foto laat stationschef M. Hout zien temidden van een drietal eigen kinderen en een tweetal personeelsleden. Marinus Hout was gehuwd met Adriana Maria Magdalena Smeets (* Leeuwarden 9-11-1869). Uit dit huwelijk werden 7 jongens en 2 meisjes geboren. Een jongen overleed op 16-jarige leeftijd te Wouw. De namen van de kinderen en de personeelsleden zijn onbekend.

De foto moet gemaakt zijn in de jaren 1918-1923. Een tweetal redenen zijn goed mogelijk: het 40-jarig ambtsjubileum van Marinus Hout op 1 mei 1920 of het naderende afscheid van "het spoor" in 1923. Maar misschien ook gewoon in de zomer van de na-oorlogse jaren 1918-1923. De foto laat ook het stationsgebouw goed uitkomen. Het was in die tijd versierd met klimopstruikgewas, "klok- of wekkerseinen" aan de voorgevel, telegraafaansluitingen (witte kommen), een fraai geschilderd naambord en "gekartelde" dakranden. Zelfs de lantaarnpaal op het peron is aangekleed met een klimmende plant.

De "klok- of wekkerseinen" dienden voor het electro-mechanisch aankondigen van een trein uit Roosendaal of Bergen op Zoom (resp. rechts of links van de deur). Zodra een trein uit een van deze plaatsen goed en wel vertrokken was, rinkelde het sein als teken, dat de stationschef of één van zijn ondergeschikten met behulp van de bij de deur staande handelinrichting een der "blokseinpalen" op veilig moest zetten, nadat gebleken was dat een trein ongehinderd zou kunnen passeren. "Klok- of wekkerseinen" bleven overigens tot in 1987 in gebruik.

Foto uit verzameling M.C.J. Broos.

29-09-1866 - 06-07-1869 Uitermark Herman, beambte, geboren 12-06-1816 te ?, voordien ? te Lage Zwaluwe, nadien ? te Woensdrecht.

26-06-1868 - 31-10-1869 Bosch Christiaan, haltechef, geboren 12-06-1834 te Deventer, voordien stationsarbeider te Deurne, nadien ladingmeester te 's Hertogenbosch.

01-11-1869 - 31-03-1871 Pontur Lambert Willem, geboren 22-12-1841 te Bilsen (B.), stationschef 5e klasse, voordien ? te Sittard, nadien ontslag per 01-04-1871, verhuisd naar Brussel (B.).

01-04-1871 - 31-12-1872 van der Weezen Johannes Carolus Paulien, geboren 23-10-1836 te Kampen, stationschef 5e klasse, voordien ? te Krabbendijke, nadien ? te Vlissingen

01-01-1873 - 31-10-1873 Roug Caspar, geboren 08-07-1827 te Amsterdam, stationschef 5e klasse, voordien ? te Stap-horst, nadien ? te Kruiningen.

01-11-1873 - 30-09-1878 van der Beek Franciscus Mathias, geboren 31-05-1838 te Leuth (B.), stationschef 5e klasse, voordien stationschef 5e klasse te Aalst-Waalre, nadien stationschef 5e klasse te Maasbracht.

F.M.van der Beek kende in zijn lange loopbaan bij "het spoor" maar liefst dertien standplaatsen: van stationsarbeider te Venlo tot stationschef 2e klasse te Reuver. In de periode 1878-1893 telde Wouw een drietal stationschefs:

01-10-1878 - 31-03-1881 Conijn Hendricus Johannes, geboren 15-11-1848 te Den Haag, stationschef 5e klasse, voordien stationschef 5e klasse te Maasbracht, nadien stationschef 4e klasse te Buitenpost.

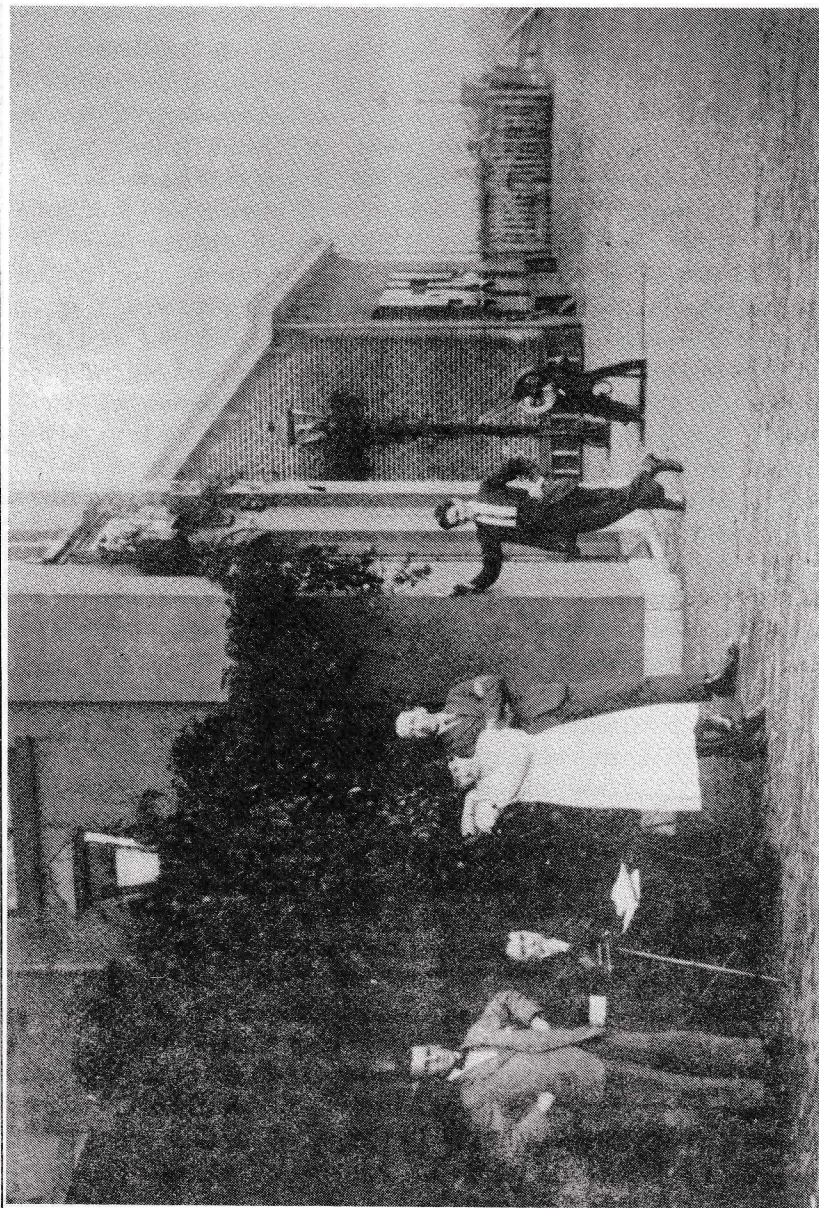
01-04-1881 - 31-01-1883 Fismeer Lauwerens Willem Frank, geboren 05-08-1855 te Middelburg, stationschef 5e klasse, voordien ? te Tilburg, nadien ? te Arnhem.

01-02-1883 - 30-08-1893 Nankman Leonardus Christianus, geboren te Groningen, stationschef 5e klasse, later stationschef 4e klasse (per 01-11-1883), later stationschef 3e klasse (per 01-01-1890), voordien stationschef 5e klasse te Arnhem, nadien stationschef 3e klasse te Oudensch.

Naarmate het treinverkeer op de gehele lijn Roosendaal-

4

Vlissingen en de omvang van het reizigers- en goederenvervoer ter plaatse toenam, steeg ook de stationschef in rang. De bevordering van L.C.Nankman te Wouw is in dit opzicht illustratief voor het vervoer per trein in de tachtiger en negentiger jaren van de 19e eeuw. Een stationschef kon overigens met allerlei zaken worden geconfronteerd. Wegens militaire oefeningen in de omstreken van Wouw kreeg Nankman in augustus 1888 te maken met de inkwartiering van militairen in zijn woning op de bovenverdieping van het stationsgebouw. Het was blijkbaar nogal tegen de zin van de stationschef, want enige maanden later ontstond een briefwisseling tussen de districts-inspecteur C.W.P.Mieling van de S.S.en de burgemeester van Wouw. Eerstgenoemde stelde de vraag "of de heer Nankman naar evenredigheid der huurwaarde voor de personeele belasting van het geheele stationsgebouw dan wel alleen naar de huurwaarde zijner woning met de inkwartiering is belast geweest, alsmede of hij van die inkwartiering zou zijn verschoond gebleven, indien hij eene andere woning, die niet zoo hoog in de belasting was aangeslagen, in gebruik had gehad." Een van Nankmans voorgangers zag zich op 2 april 1879 gestraft met vier dagen inhouding van bezoldiging wegens het onvoldoende toezicht houden op de stand der wissels. Nankman's opvolger, Marinus Hout; zag op 19 juli 1898 zijn gehele hebben en houden in vlammen opgaan bij een brand op de bovenverdieping van het stationsgebouw. (Zie aflevering 5, de Vierschaer 2/'87) Zowel in de nacht van 21 april 1897 als op 29 oktober 1908 verschaften inbrekers zich toegang tot het stationsgebouw door het uitsnijden van een ruit. In 1897 werden in het plaatskaartenkantoor alle laden opgebroken, doch de dief moest zich tevreden stellen met niets want de stationschef had de avond tevoren al het geld in de brandkast opgeborgen. Elf jaar later trachtten dieven zelfs de brandkast te forceren, maar aangezien dit niet lukte, moesten zij onverrichterzake vertrekken. Met de overplaatsing van Marinus Hout als stationschef van Dedemsvaart naar Wouw op 1 september 1893 werd het tijdperk van de "gouden jaren voor het spoor" ingeluid. Bijna dertig jaar lang zwaaide hij de scepter over het Wouwse station, waar hij lief en leed deelde met de plaatselijke bevolking.

De foto laat de echtgenote van Marinus Hout met vier van haar kinderen (of drie kinderen en één verloofde?) zien. Op de achtergrond staat de goederenloods, met allerlei reclameplaten. Het naar links afbuigende spoor naar de los- en laadplaats is duidelijk herkenbaar. In de jaren 1918-1923 woonden nog 5 kinderen bij hun ouders thuis. Wie kent de namen van de personen op de foto? (Foto uit verzameling M.C.J. Broos).

41
01-09-1893 - 15-05-1923 Hout Marinus, geboren 26-10-1859 te Stavenisse, stationschef 4e klasse, later stationschef 3e klasse (per 01-07-1907), voordien stationschef 4e klasse te Dedemsvaart, nadien "eervol niet op verzoek ontslagen met toekenning van wachtgeld" (per 16-05-1923).

Op 1 mei 1905 vierde de stationschef zijn vijfentwintig jarig ambtsjubileum bij de S.S. Een kort bericht in de Roosendaalse krant "De Grondwet" van 4 mei 1905 deed verslag van het feest. "Onder veel belangstelling herdacht de heer M.Hout, Stationschef alhier, den dag waarop hij voor 25 jaren in dienst trad van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen. De harmonie "Oranje" met zijn bestuur aan het hoofd bracht hem en zijne familie een serenade". Marinus Hout genoot in 1914 een bezoldiging van f 1240,-- per jaar. Het gebruik van "vrije woning, vuur en licht" werd in die tijd becijferd op een inkomen van 25% per jaar. Wegens de enorme stijging van de kosten van het levensonderhoud (met name steenkool) in de laatste jaren van de Eerste Wereldoorlog werd in 1919 zijn bezoldiging op f 2610,-- per jaar gesteld. Maar toen werd wel een afzonderlijke huurprijs voor de woonruimte in rekening gebracht. Deze loonsverhogingen weerspiegelden ten dele het succes van de vakcentrales in de jaren na de spoorwegstakingen van 1903. De dreigende sociale onrust werd in 1918 immers afgewend met loonsverhogingen en erkenning van de vakcentrales. In 1921 steeg Hout's bezoldiging zelfs tot f 3180,-- per jaar. De loonsverhogingen leidden echter wel tot een aanzienlijke stijging van de exploitatiekosten, waardoor "het spoor" gedwongen werd het personeelsbestand geleidelijk in te krimpen. Aldus ging Hout in 1923 met wachtgeld en verhuisde naar Bergen op Zoom (per 14-06-1923). Vanuit Rilland-Bath kwam Adrianus Dolmans naar Wouw.

16-05-1923 - 28-02-1938 Dolmans Adrianus, geboren 01-02-1880 te Stamproij, stationschef 3e klasse, voordien stationschef 3e klasse te Rilland-Bath, nadien "eervol niet op verzoek ontslagen wegens leeftijd onder toekenning van pensioen".

Maatschappij tot Exploitatie

VAN

Staatsspoorwegen.

DIENST VAN WEG EN WERKEN.

Sectie BREDA.

Lijnen	{	Vlissingen—Bokstel.
		Rosendaal—Belgische grens.
		Tilburg—Belgische grens.
		Goirle—Riel.

A.L.Z. No 2603

..... *Bijlage(n)*

Antwoord te richten aan den **Sectieingenieur**
der Maatschappij tot Exploitatie van Staats-
spoorwegen Sophiastreet 37 BREDA, en daarbij
nauwkeurig de dagteekening en het nummer van dit schrijven
aan te halen.

*Briefhoofd S.S. (brief van 8 augustus 1907 aan B & W der
gemeente Wouw).*

Dolmans kreeg in zijn Wouwse tijd te maken met de concurrentie-positie van de spoorwegen ten opzichte van het zich steeds uitbreidende vervoer over de weg. Tezamen met de economische teruggang daalden de inkomsten bij de spoorwegen na 1929 schrikbarend. In zes jaar tijd verminderden de opbrengsten uit het personenvervoer met bijna 40%, terwijl de inkomsten uit het goederenvervoer met ruim 55% terugliepen. Ter beperking van de verliezen moest het personeel fikse loonsverlagingen accepteren. Adrianus Dolmans ontving in 1923 een bezoldiging van f 3180,-- per jaar. In 1935 moest hij echter genoegen nemen met een bedrag van f 2496,-- per jaar. Vooral in de crisisjaren 1931-1935 daalde het inkomen van de spoorman sterk. Toch bleven rigoreuze maatregelen niet uit. Met ingang van 15 mei 1938 werden 148 stations en halten voor het reizigersvervoer gesloten. Ook voor het station Wouw viel het doek. Stationschef Dolmans kreeg al per 1 maart 1938 zijn ontslag. Een week later verhuisde hij naar het Limburgse Heer. Voor een overzicht van de loopbaan van de stationschefs Nankman, Hout en Dolmans wordt verwezen naar de bijlagen 1 tot en met 3.

Roosendaal, 31 januari 1988.

M.C.J. Broos.

BRONNEN.

- Bevolkingsregisters Gemeente Wouw, 1865-1940.
- Staten van Dienst Personeel S.S., Dienst van Archiefbeheer en Documentatie, N.S., Utrecht.
- Ingekomen stukken gemeente Wouw, 1888.
- De Grondwet, 1898, 1905.
- Lijst van stationschefs, opgemaakt door de heer J. Schijven, Wouw.
- Nederlands Spoorwegmuseum, Een wandeling langs de verzameling, M.A. Asselberghs, Uitg. Nederlands Spoorweg Museum, 1987.

BIJLAGE 1. L.C.NANKMAN.

In dienst: 01-06-1866 te Zuidhorn voor f 1,-- per dag als stationswachter, later als stationswachter te Wijhe, Brummen, Staphorst en Helmond voor f 1,10 per dag.

Per 16-12-1868 te Venlo voor f 400,-- per jaar als adspirant-conducteur, later als conducteur te Venlo en Breda voor f 450,-- per jaar, later als conducteur 1e klasse te Breda, Rotterdam en Breda voor f 500,-- per jaar, later als hoofdconducteur 2e klasse te Vlissingen voor f 550,-- per jaar.

Per 01-09-1877 te Arnhem voor f 450,-- per jaar als stationschef 5e klasse, later idem voor f 500,-- per jaar.

Per 01-02-1883 te Wouwe voor f 500,-- per jaar als stationschef 5e klasse, later als stationschef 4e klasse te Wouwe voor f 550,-- per jaar, later idem voor f 600,-- per jaar, later als stationschef 3e klasse te Wouwe voor f 700,-- per jaar, later idem voor f 770,-- per jaar.

Per 01-09-1893 te Oudenbosch voor f 770,-- per jaar als stationschef 3e klasse, later idem voor f 850,-- per jaar, later als stationschef 2e klasse te Oudenbosch voor f 850,-- per jaar, later idem voor f 1040,-- per jaar.

Ontslag per 01-11-1902: eervol niet op verzoek, onder toekenning van invaliditeitspensioen.

BIJLAGE 2. M.HOUT.

In dienst: 01-05-1880 te Assen voor f 1,-- per dag als leerling-telegrafist.

Per 01-10-1880 te Assen voor f 400,-- per jaar als telegrafist 2e klasse, later als telegrafist 2e klasse te Vlissingen, Roosendaal, 's Heer Arendskerke en Dordrecht voor f 400,--, f 450,-- en f 500,-- per jaar.

Per 01-01-1885 te Dordrecht voor f 500,-- per jaar als stationsassistent 3e klasse, later idem voor f 550,--, f 600,- en f 660,-- per jaar, later als stationsassistent 2e klasse te Dordrecht voor f 700,-- per jaar.

Per 01-12-1892 te Dedemsvaart voor f 616,-- per jaar als stationschef 4e klasse.

Per 01-09-1893 te Wouwe voor f 616,-- per jaar als stationschef 4e klasse, later idem voor f 680,--, f 700,--.

NEDERLANDSCHE SPOORWEGEN.

Dienst der Exploitatie.

AFDEELING.

Ep 4 No. 84/93 T

BIJLAGE

Antwoord te adresseeren aan

NEDERLANDSCHE SPOORWEGEN.

Dienst der Exploitatie (1ste Afdeling).

daarbij dagteekening en nummer van dit schrijven
aan te halen en geen namen van personen op het
adres te vermelden.

Telegram-Adres:

SPOORWEGEN UTRECHT.

ANTWOORD OP SCHRIJVEN VAN DEN

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.
Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij.

Gemeenschappelijke Afdeling

"Treindienst".

113 V^{III} No. 2621

BIJLAGE.

Het antwoord op dezen brief te adresseeren aan:

Gemeenschappelijke Afdeling Treindienst

S.S. en H.I.J.S.M.

Administratiegebouw H.I.J.S.M.

Amsterdam,

en daarbij dagteekening en nummer, doch geen
namen van personen te vermelden.

TELEGRAM-ADRES:

H.I.J.S.M.-AMSTERDAM.

Antwoord op schrijven van

den 17 Juli 1919

No. 776.

Briefhoofd N.S. (brief van 3 mei 1922 aan de Burgemees-
ter der gemeente Wouw).

Briefhoofd S.S./H.I.J.S.M. (brief van 29 juli 1919 aan
B & W der gemeente Wouw).

f 750,-- en f 800,-- per jaar, later als stationschef 3e klasse te Wouw voor f 900,--, f 1000,--, f 1160,--, f 1240,--, f 2610,-- en f 3180,-- per jaar.

Ontslag per 16 mei 1923: eervol niet op verzoek, onder toekenning van wachtgeld.

BIJLAGE 3. A.DOLMANS.

In dienst: 16-05-1898 te Utrecht voor f 1,-- per dag als adspirant-surnumerair, later als surnumerair te Olst voor f 1,-- per dag.

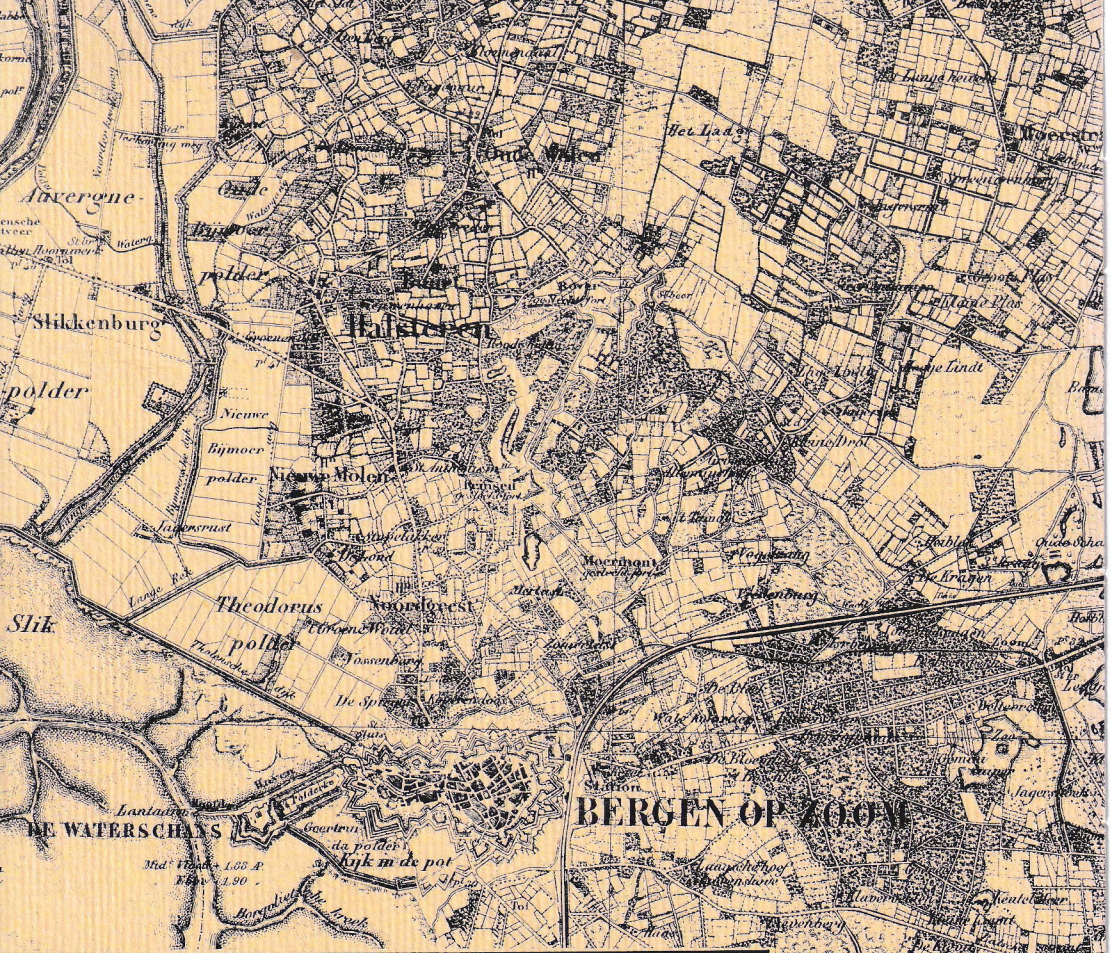
Per 16-07-1899 te Olst voor f 450,-- per jaar als klerk-telegrafist 3e klasse, later als klerk-telegrafist 3e klasse te Gilze-Rijen, Essen (B.), Oudenbosch, Zwolle en Enschede voor f 450,--, f 500,--, f 550,-- en f 600,-- per jaar.

Per 01-01-1903 te Enschede voor f 600,-- per jaar als stationsassistent 3e klasse, later idem voor f 650,-- en f 750,-- per jaar, later als stationsassistent te Enschede voor f 750,--, f 850,--, f 950,--, f 1050,--, f 1150,--, f 1250,-- en f 1450,-- per jaar, later als commies stationsdienst te Enschede voor f 2250,-- per jaar.

Per 01-07-1919 te Rilland-Bath voor f 2250,-- als stationschef 3e klasse, later idem voor f 2340,--, f 2430,-- en f 3180,-- per jaar.

Per 16-05-1923 te Wouw voor f 3180,-- per jaar als stationschef 3e klasse, later idem voor f 2898,--, f 2724,--, f 2615,-- en f 2496,-- per jaar.

Ontslag per 01-03-1938: eervol niet op verzoek, onder toekenning van pensioen.

Deze uitgave werd mede mogelijk
door financiële steun van de
Rabobank „Wouw - Kruisland ”

